

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ «ДЕРЖАВА У СМАРТФОНІ» В УМОВАХ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

EVOLUTION OF “THE CONCEPT OF THE STATE IN THE SMARTPHONE” IN THE CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF MODERN CONSTITUTIONALISM

Чалабієва М.Р., к.ю.н.,
науковий співробітник

*Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України*

Фундаментальне переосмислення державотворчих процесів, глобальний вектор на діджиталізацію, формує попит на всебічне переосмислення і трансформацію конституційних засад державотворення та конституційних стандартів. Важливо, що Конституція України автоматично впорядкувала та систематизувала незалежну діяльність держави, став політико-правовою основою. Але сучасна цифрова трансформація державного управління природно вимагає адаптації нормативно-правового базису сучасної України.

Конституція України об'єднала у собі найліпші досягнення вітчизняної та зарубіжної науки, успішні юридичні здобутки та європейські стандарти правового врегулювання. Вона консолідувала основи функціонування демократичної, соціальної і правової України, закріпив права і свободи людини і громадянина.

Сучасне конституційне законодавство не має містити неузгоджених положень, щоб правові норми були ефективними та могли стати доктринальним підґрунтям для українського конституціоналізму майбутнього.

У статті досліджена концепція «Держава у смартфоні» в умовах сучасних викликів розвитку українського конституціоналізму. Доведено, що інформаційно-комунікаційні технології є частиною демократичної системи цифрової держави, та їх функціонування має бути нормативно врегульовано.

Встановлено коло ризиків та проблем, які викликає цифровий розвиток та електронне публічне управління, а саме: забезпечення кібербезпеки для усіх користувачів й контроль за дотриманням рівних прав людини і громадянина.

Додатково процес цифровізації суттєво ускладнився через оголошення військового стану. Збройна агресія Російської Федерації на території України створила додаткове навантаження на сферу цифровізації публічного управління, змусив адаптуватися державні платформи до соціальних потреб сьогодення.

Встановлено, що принцип верховенства Конституції є актуальним в межах розбудови цифрового суспільства, але у випадку трансформації фундаментальних цінностей у напрямку концепції «Держави у смартфоні».

Цифрова держава є уособленням новації публічного управління. Вона включає відмову від старих стандартів комунікації влади та населення, встановлення прозорості функціонування та трансформацію прав людини і громадянина.

Ми є свідками формування електронної демократії – стратегічно важливої цінності сучасного конституціоналізму. Слід удосконалити існуючі правові моделі гарантування та юридичного закріплення прав людини у цифровій сфері, ініціювавши їх нове тлумачення з врахуванням філософських, соціологічних та теоретичних підходів.

Ключові слова: діджиталізація, цифровізація, концепція «Держава у смартфоні», застосунок «Дія», сучасний конституціоналізм.

Fundamental rethinking of state-building processes, a global vector for digitalization, creates a demand for comprehensive rethinking and transformation of the constitutional foundations of state-building and constitutional standards. It is important that the Constitution of Ukraine automatically organized and systematized the independent activities of the state, became the political and legal basis. But the modern digital transformation of public administration naturally requires the adaptation of the regulatory framework of modern Ukraine.

The Constitution of Ukraine combines the best achievements of domestic and foreign science, successful legal achievements and European standards of legal regulation. It consolidated the foundations of the functioning of democratic, social and legal Ukraine, consolidated the rights and freedoms of man and citizen.

Modern constitutional legislation should not contain inconsistent provisions so that legal norms are effective and can become a doctrinal basis for Ukrainian constitutionalism of the future.

The article examines the concept of “State in a smartphone” in the current challenges of Ukrainian constitutionalism. It is proved that information and communication technologies are part of the democratic system of the digital state, and their functioning should be regulated.

The range of risks and problems posed by digital development and e-government has been identified, namely: ensuring cybersecurity for all users and monitoring the observance of equal human and civil rights.

In addition, the digitalization process has become significantly more complicated due to the declaration of martial law. The armed aggression of the Russian Federation on the territory of Ukraine created an additional burden on the sphere of digitalization of public administration, forced state platforms to adapt to the social needs of today.

It is established that the principle of the supremacy of the Constitution is relevant in the development of a digital society, but in the case of the transformation of fundamental values in the direction of the concept of “State in a smartphone”.

The digital state is the embodiment of the innovation of public administration. It includes abandoning the old standards of communication between the government and the population, establishing transparency of functioning and transforming human and civil rights.

We are witnessing the formation of e-democracy – a strategically important value of modern constitutionalism. Existing legal models for guaranteeing and enshrining human rights in the digital sphere should be improved by initiating new interpretations based on philosophical, sociological and theoretical approaches.

Key words: digitalization, digitalization, the concept of “State in a smartphone”, the application “Action”, modern constitutionalism.

Актуальність теми дослідження обумовлена наступними причинами. Наявна державотворча та нормотворча діяльність демонструє «прірву» між правовим регулюванням й соціальною необхідністю. Тобто є юридична форма Конституції, яка не відповідає фактичному порядку справ та суспільному рівню цифрового розвитку.

Крім того, мова йде не тільки про конституційні нормативно-правові прогалини, а про рівень правової освіченості населення та реального бажання реалізації юридич-

них норм цифрової направленості. Зрощення поваги до Верховного Закону – є найголовнішим елементом державотворчого процесу сучасної демократичної країни. Механізм конституційного стримування та протипаг варто будувати не на жорстких імперативних нормах, громадському осуді і страху покарання, а на добровільному бажанні бути гідним громадянином Української цифрової держави.

«Держава у смартфоні» є логічним продовженням вектору цифровізації, який обрала наша держава в умовах

розвитку сучасного конституціоналізму. Концепція передбачає трансформацію прав людини і громадянина, перехід їх у новий онлайн вимір. Таким чином звичні конституційні норми набувають нового тлумачення. З одного боку активізуються демократичні засади у віртуальному просторі, а з іншого боку – з'являються нові ризики і небезпеки для пересічного українця. Все це потребує ретельного наукового дослідження та опрацювання, подальшого нормативно-правового впорядкування і систематизації.

Аналіз останніх досліджень. Проблема розвитку конституціоналізму опікувалися О. М. Бориславська, А. Р. Крусян, М. В. Савчин та інші.

Питанням дослідження сучасного конституціоналізму займалися М. О. Баймуратов та Н. В. Мішина.

Щодо дослідження концепції «Держави у смартфоні» та похідних проблем – ними займалися Р. Ф. Азізов, Н. В. Варламова, С. В. Габуєв, М. П. Ільницький, О. В. Карпенко, Д. В. Кононенко, Е. В. Талапіна, Т. Я. Хабрієва та ін. Серед наукових праць, автори яких досліджували питання саме реалізації цифровізації та її перспективи, слід виокремити доробки таких вчених, як О. М. Вінник, В. С. Мілаш, М. М. Петрова, О. В. Шаповалова та ін.

Однак питання еволюції концепції «Держави у смартфоні» в умовах розвитку сучасного конституціоналізму досі не досліджувалося. Враховуючи наявний інтерес, є юридична потреба наукового опрацювання даного питання.

Мета статті полягає у аналізі наявних наукових здобутків та висновків, дослідження практичного досвіду, фактичних потреб, викликів та переваг концепції «Держави у смартфоні» в умовах розвитку конституціоналізму. Встановлено коло проблемних питань реалізації та реальних небезпек, що можуть бути спровоковані процесом цифровізації держави.

Виклад основного матеріалу.

Конституціоналізм – це політико-правовий режим, який передбачає верховенство прав і свобод людини і громадянина [1]. Водночас, конституціоналізм це недопущення свавілля публічної влади на предмет їх відповідності верховенства права [2, с. 7-8]. Таким чином, мова йде про невтручання у приватну сферу життя індивіда, яка захищається Конституцією України та законами.

Слід підкреслити особливості сучасного конституціоналізму, який представляє собою публічно-правову систему конституційної організації сучасного суспільства на основі права, демократії та утвердження конституційно-правової свободи людини, змістом якої (цієї системи) є конституція та конституційне законодавство, конституційні правовідносини, конституційна правосвідомість, конституційний правопорядок, функціонування якої спрямоване на обмеження (самообмеження) публічної влади на користь громадянського суспільства, прав і свобод людини» [3]. Тобто, сучасний конституціоналізм передбачає гарантування «свободи» індивіда і лобювання його інтересів, а «Держави у смартфоні» стає логічним продовженням цієї мети та механізмом її втілення у життя.

Розвиток цієї концепції розпочався у 2014 році – була підписана асоціація з Європейським союзом, яка стала доказом серйозних намірів України щодо досягнення рівня європейських стандартів комунікації між владою та населенням [4]. Асоціація дозволила нормативно закріпити бажання скоротити відстань між публічним управлінням і пересічними українцями. Були сформовані головні принципи діяльності: високий рівень надання адміністративних та соціальних послуг; надання допомоги кожному з метою розбудови успішної бізнес системи, полегшення життя населення; прозорість функціонування державних органів влади. Таким чином, первинна розбудова концепції «Держави в смартфоні» вже містила вектор сучасного конституціоналізму на користь громадянського суспільства.

Наступний крок у розбудові концепції був зроблений Президентом України Володимиром Зеленським – він визначив вектор власної діяльності у напрямку цифровізації. 12 червня 2019 року відбулося обговорення концепції «Держави у смартфоні», у якому взяли участь 65 представників IT-установ [5]. Створено Міністерство цифрової трансформації, яке широко займається питанням цифровізації країни, зокрема, публічної влади.

Мета створення концепції «Держави у смартфоні» полягає у бажанні оперативно вирішувати цілий спектр соціально-адміністративних проблемних питань. Мова не тільки про традиційне оцифрування адміністративних послуг, а про розбудову єдиної державної платформи, яка систематизує та консолідує усі дані з реєстрів, гарантуючи захист прав та інтересів людини та громадянина.

Концепція «Держави у смартфоні» представляє собою цілу систему, яка складається з електронного урядування, питань забезпечення кібернетичної безпеки, гарантування електронної демократії, електронного бізнесу, суду, електронної системи охорони здоров'я, електронної освіти, електронної транспортної системи, розумних міст, повсюдного доступу до мережі Інтернет [6].

Електронне урядування – це форма державного управління, що передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій. Функція діяльності електронного урядування передбачає гарантування доступності державних послуг в електронній формі, надавати органам влади достовірні дані, які будуть використовуватися при ухваленні ефективних рішень [7, с. 58–60].

Найголовнішим аргументом популяризації діяльності «Держави у смартфоні» є антикорупційна направленість. Електронна форма надання послуг зменшує особистий контакт державних службовців, які надають послуги, та населення, яке за цими послугами звернулося.

Таким чином, цифрова держава передбачає функціонування державної влади згідно принципів конституції, але у вимірі онлайн з огляду на наступне.

Встановив головні складові елементи «Держави у смартфоні», ми можемо зробити висновок, що усі вони відповідають за реалізацію та гарантування конституційних принципів. Крім того, концепція сприяє реалізації цифрових прав людини за допомогою мережі Інтернет. Таким чином Електронна держава в умовах розвитку сучасного конституціоналізму формує нові цінності через теперішні цифрові права.

Державний сервіс «Дія» та однойменний додаток надає цілий спектр електронних послуг, які завжди відповідають соціальним вимогам [8]. Єдиний державний портал відкритих даних містить важливу інформацію, яку повинні оприлюднювати владні структури [9], гарантуючи право на інформацію.

Система «eHealth» (eZdorovya) [10] та портал «Helsi. Me» [11] покликані продемонструвати фундаментальну цінність української держави – життя та здоров'я її громадян.

Важливим елементом цифрової держави є портал «Дія. Бізнес» [12], який допомагає бізнес-структурам навіть в умовах воєнного стану. Слід зазначити, що платформа зазнала значних трансформацій в умовах воєнного часу, щоб відповідати сучасним соціальним викликам, демонструючи гнучкість та ефективність державної влади. Нова категорія «Пошкоджене житло» [13] наразі збирає інформацію про зруйноване та пошкоджене житло, щоб у майбутньому компенсувати усі руйнування, спричинені збройною агресією Російської Федерації. Окрім цього, через платформу населення отримує соціальну допомогу, та має можливість дивитися українське телебачення та слухати радіо.

Найголовнішою небезпекою цієї концепції є порушення безпеки кібернетичного простору, поширення дезінформації через державні медійні канали та спроби крадіжки персональні дані з державних реєстрів.

Загалом концепція «Держава у смартфоні» – це на 100% соціальний проект, який є символом демократичної країни майбутнього. Інноваційні механізми державного управління відповідають вимогам розвитку сучасного конституціоналізму, який популяризує новий погляд на права людини.

Вважаю, що еволюція Електронної держави відповідає принципам українського конституціоналізму з урахуванням особливостей поточного етапу конституційної реформи з вектором на цифровізацію.

Висновки. Встановлено, що сучасний конституціоналізм у розрізі цифровізації представляє собою функціонування публічної влади згідно принципів закріплених у Конституції України. Водночас, стрімкий розвиток

інформаційно-телекомунікаційних технологій вимагає оперативної адаптації нормативно-правових актів під фактичні вимоги реальності.

Поява нових конституційних цінностей обумовлена трансформацією прав людини і громадянина, зокрема, перехід їх зі звичного виміру оффлайн – в онлайн.

Водночас, діджиталізація та інформатизація спровокували виникнення нових цифрових прав людини, які вже сьогодні стали невід'ємною частиною буденного життя чи не кожного українця. Важливим є актуалізація тлумачення принципів Конституції України з урахування правових позицій Європейського суду з прав людини, та імплементація юридичного практичного досвіду нормативного врегулювання даного питання у вітчизняну науку й державотворчий процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Георгіца А. З. Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму : [наукова доповідь]. Чернівці : Рута, 2002. 41 с.
2. Бориславська О.М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз : монографія. Харків : Право, 2018. 384 с.
3. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
4. Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
5. «Держава у смартфоні» : Зеленський зібрав експертів і намітив план. Українська правда. 2019. 13 черв. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/06/13/7217993>.
6. Про затвердження плану роботи Міністерства цифрової трансформації України на 2020 рік. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/ministry.pdf>.
7. Інформаційно-комунікативна діяльність органів публічної влади : монографія / В. С. Куйбіда, О. В. Карпенко, О. В. Риженко ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. В. Карпенка. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : ЦП «Компринт», 2019. 358 с.
8. «Дія». Державні послуги онлайн Офіційний веб-сайт. URL : <https://diia.gov.ua/>.
9. Єдиний державний веб-портал відкритих даних. Офіційний веб-сайт. URL : <https://data.gov.ua/>(дата звернення: 07.12.2020).
10. «eHealth» (eZdorovya). Офіційний веб-сайт. URL : <https://ehealth.gov.ua>
11. «Helsi. Me». Офіційний веб-сайт. URL : <https://helsi.me/about>.
12. «Дія. Бізнес». Офіційний веб-сайт. URL : <https://business.diia.gov.ua/>.
13. Проект Закону про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації: від 24.03.2022 р. № 7198. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39283> (дата звернення: 1 травня 2022 року).